

Lehden osoitteet

Tieteessä tapahtuu -lehti käy läpi osoiterekisteriään. Ilmoitaisitko pikimmiten Sami Jokiselle Tieteellisten seurain valtuuskuntaan (sami.jokinen@tsv.fi), jos lehdellä ei enää ole vastaanottajaa (tilaaja on jäänyt esimerkiksi eläkkeelle tai vaihtanut työpaikkaa). Jokiselle voi lähettää myös korjauksia osoitteisiin, esimerkiksi jos laitoksen tai henkilön nimi on muuttunut.

Kesäisin terveisin,
toimitus

Metodien matkassa

■ ELINA HYTÖNEN

Pöysä, Jyrki, Järviluoma, Helmi & Vakimo, Sinikka (toim.). 2010. *Vaeltavat Metodit*. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Vaeltavat Metodit on artikkelikoelma, jossa yhdistyy positiivisella tavalla oppiaineiden välinen yhteistyö Itä-Suomen yliopiston filosofisen tiedekunnan humanistisella osastolla. Teoksessa esiintyvät niin perinteentutkimus kuin kirjallisuustiedekin, mutta teksteissä on käytetty erityisenä virikkeenä kulttuurintutkimusta ja naistutkimusta. Tekstejä yhdistävä tekijänä on pyritty pitämään paikantuneisuuden teemaa. Kirjan tavoitteet ovat korkealla, sillä tekstien toivotaan tukevan uusien kulttuurintutkimuksellisten metodologioiden hahmottelua.

Kirja on jaettu neljään eri osaan, jotka sisältävät yhteensä yhdeksäntoista artikkelia. Kirjan ensimmäi-

nen osa *Tutkija luo kohteensa (ja vastaa siitä)* keskittyy käsittelemään tutkijan ja tutkimuskohteen välistä suhdetta neljän tutkimusaineistoon liittyviä ongelmia käsittelevää artikkelin kautta. Artikkelien teemat vaihtelevat tutkimusaineiston muodostamisen ongelmista tilaustöiden tekemisen problematiikkaan. Teoksen toisen osan nimike *Itsen näköinen menetelmä* tarkastelee tutkimusmenetelmien soveltamista. Osa sisältää yhteensä viisi varsin erilaista artikkelia muun muassa narratologisten käsitteiden käytöstä kulttuurintutkimuksen parissa, taiteistumisen prosessia jäsenkategorisoinnin kautta ja kuuntelukävelyä tutkimuksen teon välineenä.

Kirjan kolmas osa *Läsnäolon haasteet* avaa lukijan eteen mielenkiintoisen näköalan tutkimuksen teon haasteisiin tutkijan oman läsnäolon ja osallistumisen kautta. Osassa tarkastellaan muun muassa sukupuolta, aistihavaintoja ja tutkijan omaa ruumiillisuutta kentätyössä sekä tutkijan ja tutkittavien välistä dialogia ja osallistumista osana etnografista kentätyötä.

Kirjan viimeinen osa *Kaksin tekstin kanssa* tarkastelee kaunokirjallisuutta ja arkistoista löytyviä tekstejä tutkimuskohteina. Artikkelit käsittelevät esimerkiksi lähilukua folkloristisen runon sekä lehmäaiheisen kirjoituskilpailun aineiston tutkimusvälineenä sekä kansanrunojen puuttuvia kontekstitietoja. Artikkelien suuren määrän ja variaation vuoksi tarkastelen tässä tekstissä vain muutamia valikoituja artikkeleita kirjasta.

Tutkijan eettiset valinnat

Sinikka Vakimon mielenkiintoisen artikkeli tarkastelee tutkimusetiikkaa ja tutkimusmetodologian ja -etiikan välisiä sidoksia. Artikkelin lähtökohtana olivat Vakimon omat kokemukset tutkimusetiikan opetuksesta ja opetustilanteissa esille nousseet ongelmat. Esille oli esimerkiksi noussut kysymys, mikä oikeastaan kuuluu tutkimusetiikkaan ja mikä ei. Tämä kysymys asettuu uudelleen valoon opetettaessa monialaista ja -metodologista ryhmää.

Vakimo pohtii etiikan suhdetta tutkimusmetodologiaan ja tutkimuseettisten periaatteiden painotuksien vaihtelua eri vuosikymmeninä. Hänen mukaansa vanha kvantitatiiviseen tutkimusotteeseen perustuva tutkimusetiikka, joka painottaa yleisiä ja kaikkiin tutkimustilanteisiin sovellettavia sääntöjä, ei enää toimi opetustilanteissa. Uudempi, laadullisen tutkimuksen perustalle rakentuva, tutkimusetiikka kiinnittääkin huomionsa tutkimusmetodologiaan ja tilannekohtaisiin arvioihin sekä korostaa yksittäisen tutkijan omaa eettistä sitoutumista. Tällaista tutkimusetiikkaa ei voida opettaa huomioimatta tutkimuskontekstia.

Vakimo käsittelee hienosti myös sitä, mitä tutkimusetiikka nykyään pitää sisällään ja mitä tutkimusetiikassa tulisi oikeastaan ottaa huomioon. Tässä kontekstissa keskiöön nousevat tutkijan oma paikantuminen kentällä. Kriittisen tarkastelun alle joutuvat muun muassa vakiintuneet eettiset säännöt ja suuntaviivat. Ilmaan heitetään myös kysymys siitä, miten nykyinen akateeminen työympäristö tukee tutkijan työskentelyn eettisyyttä. Vakimon mukaan eet-

tisyyden tulisi olla ennen kaikkea osa tutkijan perustaitoja ja arjessa läsnä olevaa herkkyyttä tutkimuksen kohteena olevien ryhmien tai ihmisten tarpeille ja odotuksille.

Metodisia kokeiluja

Tuulikki Kurjen artikkeli tarkastelee tutkimuspäiväkirjaa osana tutkimuksen tekoa ja tutkijan henkilökohtaisena työvälineenä. Luonteeltaan tutkimuspäiväkirjatekstit ovat hyvin erityislaatuisia, sillä ne ovat yhtäaikaan sekä osa tutkimuskenttää ja -prosessia että etnografian kirjoittamisen käytänteitä. Nämä tekstit ovat myös jotain hyvin yksityistä ja samalla kuitenkin osittain julkista. Nykyään tutkimuspäiväkirjoja tehdään myös täysin julkisiksi, esimerkiksi kaikille avoimina blogeina. Kurki avaa oivaltavassa artikkelissaan hienosti tutkimuspäiväkirjan tarjoamia mahdollisuuksia.

Muodostaan riippumatta tutkimuspäiväkirja voi Kurjen mukaan tukea tutkimuksen suunnittelussa, auttaa dokumentoinnissa tai toimia kriittisen tarkastelun välineenä. Parhaimmillaan päiväkirjan pito toimii myös tietoisena ajattelamisen välineenä ja erilaisten ajatuskokeilujen sensuroimattomana kenttänä, jossa intuitio yhdistyy kurinalaisempaan päättelyyn. Olennaista päiväkirjan sivuilla on Kurjelle itselleen ollut erilaisiin kysymyksiin vastaaminen, mutta myös se, että hän on kyennyt näkemään kysymyksen ja tätä kautta edennyt tutkimuksessa eteenpäin. Tutkimuspäiväkirjan avulla koko tutkimusprosessi voidaan nähdä eräänlaisena narratiivien rakentamisena. Kyseessä on siis prosessi, jonka tuloksena tutkijalla on kerrottavanaan kertomus sekä tutki-

muskohteestaan että omasta tutkimusprosessistaan. Tutkimuspäiväkirja on tavallaan myös tutkimuksen eräänlainen varjoteksti, mutta myös askel kohti lopullista tutkimustekstiä. Olennaista on, että tutkimuspäiväkirja auttaa tutkimuksen ongelmakohtien tiedoissa työstämisessä, mutta myös mielekkään tutkimuskysymyksen muodostamisessa.

Kurjen artikkelin luontevana jatkeena on Johanna Uotisen lyhyehkö, mutta ajatuksia herättävä artikkeli autoetnografiasta. Uotinen käsittelee tekstissään siis tutkijan henkilökohtaisia kokemuksia käsittelevää tutkimusmetodia, joka pyrkii ymmärtämään yleistä tutkimalla yksityistä ja yksittäistä. Uotilan omaan kokemukseen pohjaava teksti tarkastelee autoetnografiaa kriittisesti niin sen heikkouksien ja vahvuuksienkin kautta. Ongelmallista autoetnografiasta yleistämisessä on Uotilan mukaan se, että kyseisessä metodissa kaikki tapahtuu tutkijan omassa päässä eikä neuvoja tutkimusmetodin käyttämiseen tahdo löytyä.

Omnistuneen autoetnografian teossa keskeistä on tehdyn tutkimuksen ja tuotetun tiedon huolellinen paikantaminen, mutta myös kriittisyys aihevalinnassa. Uotilan vaatimukset autoetnografialle ovat varsin korkealla. Hänen mukaansa metodin tulisi olla yhtä aikaa ”henkilökohtaista ja tutkimuksellista, tunteita herättävää ja analyttistä, kuvaavaa ja teoreettista,” mutta myös taiteellisesti laadukasta, muutosta aikaansaavaa ja yhteiskunnallisesti vaikuttavaa, miksei myös performatiivista. Käsitellyt aiheet ovat usein olleet myös hyvin dramaattisia ja syvään luotavia. Autoetnografiaa on usein kriti-

soitu liiallisesta tutkijan henkilöön keskittymisestä. Metodina autoetnografia mahdollistaa kuitenkin arjen erilaisten käytäntöjen tarkastelemisen uudella syvemmällä tavalla. Kyseistä metodia voidaan käyttää tilanteissa, joissa laajempi etnografinen kenttätyö ei ole mahdollista.

Etnologi, ystävä?

Helmi Järviluoman artikkeli käsittelee ystävyyttä sekä siihen liittyvää etäisyyttä ja läheisyyttä osana etnografisen tutkimusta. Järviluoma lähtee liikkeelle ystävyuden ylevien määreiden kyseenalaistamisesta ja purkamisesta sekä tarkastelee etnografiasta ja antropologiasta nousevia käsityksiä ystävydestä osana kenttätyötä. Ystävyuden määreistä ei kirjallisuudessa ole keskusteltu kovinkaan paljon, vaikkakin antropologinen tutkimuskirjallisuus on pullollaan erilaisia kertomuksia ystävyys-, tunte- ja seksuaalisuhteista. Tarkastelemalla avoimesti omaa tutkijaelämäkertansa Järviluoma pyrkii tuomaan esille omia ajatuksiaan ja lähestymistapojaan etnografian ja ystävyuden välisen suhteen avaamiseen. Tässä hän käyttää esimerkkinä muun muassa omaa pro gradu työtään, johon osallistui osittain hänen omia sukulaisiaan.

Artikkelin loppuosassa Järviluoma siirtyy tarkastelemaan omaa henkilökohtaista ystävyyssuhdettaan tutkimuksen parissa tavattuun maahanmuuttajanaiseen. Tämän ystävyyssuhteen avaamisen kautta Järviluoma kysyykin osuvasti, onko hyväksyttävää, että etnografiaa tehdessään tutkija ”kesyttää” itselleen ystävän etenkin, jos tämä on hyvin haavoittuvassa elämäntilanteessa. Tätä kautta artikkeli avaa

oivaltavasti myös tutkimuksen teokoon liittyviä rajanvedon ja eettisyyden ongelmia.

Faktaa vai fiktiota?

Stig Söderholmin artikkeli käsittelee hollantilaisen Judith Visserin prostituutiota kuvaavaa esikoisromaanin *Tegengif* (Vastamyrkkyä) ja sen vastaanoitoa. Artikkelin keskeisenä teemana on fiktion ja faktan välinen rajanveto. Vissner on luonut kirjaansa kertomuksen topografian ja paikallisen autenttisuuden näkymän käyttämällä Rotterdammassa olevia oikeita klubeja ja niiden katuosoitteita, mikä tuo tekstiin realistisen tyylin kautta myös dokumentaarisia aineksia. Osa kirjan lukijoista olettikin kirjan olevan autobiografinen ja muuttamat seksiklubien asiakkaat sijoittivat itsensä romaaniin. Söderholm kutsuukin kirjan aikaan saamaa reaktiota ja sensuurivaateita moraalisiksi paniikiksi.

Söderholm käsittelee artikkelissaan myös sosiaalisen median kautta tapahtuvaa lukijoiden välistä vuorovaikutusta, johon hän lainaa fanifiktioita käsitettä, jossa fanit yksilöinä ja yhteisönä muokkaavat ja jatkavat tekijän alkuperäistä kertomusta. Tätä kautta keskusteluun nousevat fiktion rajat ja niiden määritelmät. Fiktioon viittavaa genremäärittystä ”romaanin” voidaan lukea notkeasti ikään kuin se olisi ei-fiktiota. Vissnerin tapauksessa soppaa hämmentää vielä kirjailijan toinen kirja, joka vahvistaa autobiografisuuden illuusiota. Toisen romaanin avausjaksossa minäkertoja muistelee, kuinka hän kirjoitti romaanin nimeltään *Tegengif* ja miten tämä herätti lukijoissa voimakkaita reaktioita ja oletuksia omaelämäkerrallisuudesta. Tämä

itsereflektio ja kahden fiktion sisäkäisyys tuo tekstiin metafiktiomaisia piirteitä. Kirjojen mimeettisyys, eli todellisuutta mukaileva luonne, hämärtää fiktion ja todellisen rajoja. Lukijoiden keskustelut osoittavat, että fiktio ja ei-fiktio voivat esiintyä myös rinnakkain.

Oppimateriaaliksi ja ajatuksia herättämään

Osa kirjan teksteistä on selkeästi käyttökelpoisia ja tarjoavat hyvän lisän vaikkapa graduaan suunnitteleville opiskelijoille. Esimerkiksi Seppo Knuuttilan tutkimusaineiston muodostamista käsittelevä artikkeli ja Sinikka Vakimon artikkeli kävisivät selkeydessään suoraan opetusmateriaaliksi. Myös Tuulikki Kurjen tutkimuspäiväkirjaa käsittelevä teksti tarjoaa hyvät lähtökohdat opiskelijoiden oman tutkimuspäiväkirjan käyttöä ja suunnittelua ajatellen. Samaten Johanna Uotisen autoetnografiaa käsittelevälle artikkelille löytyy myös varmasti kysyntää, kun huomioimme miten vähän aiheesta on kirjoitettu.

Tuoreiden näkökulmiensa takia kirja tarjoaa virkistävää luettavaa muullekin akateemiselle yleisölle. Erityisen positiivisena asiana on mielestäni pidettävä sitä, että teoksessa käytettäviä käsitteitä on lainattu vuorovaikutuksessa tieteenalojen rajoja ylittäen. Teoksen sivuilla pitkän uran tehneet professorit asettuvat samalle linjalle akateemista uraansa aloittelevien jatko-opiskelijoiden kanssa ilman, että ketään on nostettu jalustalle. Kirjan kirjoittamiseen on selkeästi uhrattu paljon aikaa ja työtä, koska tekstit keskustelevat toistensa kanssa läpi koko teoksen. Se on hyvä osoitus tiiviistä yhteistyöstä kirjan kirjoittamisvaiheessa ja li-

sää kirjan arvoa.

Tekstien ryhmittelyssä oli joitain ongelmia, mikä on kovin yleistä tämän tyyppisille artikkelikoelmille. Artikkelien pituuksissa on myös huomattavia eroja lyhyimpien tekstien ollessa vain yksitoista sivua ja pisimpien yltäessä yli kolmenkymmenen sivun mittaan. Yksittäisistä artikkeleista on löydetty myös selkeämpiä ongelma-kohtia. Muutamissa artikkeleissa on esimerkiksi käytetty paljon pitkiä lainauksia, jotka eivät palvele aina artikkelin tarkoituseriä.

Muutamasta artikkelista puuttuivat selkeät artikkelia jäsentävät tavoitteet ja teksti jäi lähinnä muistuttamaan enemmän projektin referaattia kuin kirjan teemaan liittyvää metodiartikkelia. Muutamia lähteitä puuttui lähdeluetteloista ja joihinkin teksteihin oli jäänyt eräitä ajatus- ja kirjoitusvirheitä.

Kirjoittaja toimii tutkijatohtorina Itä-Suomen yliopistossa.